

BOEK AANKONDIGING.

Handboek der Verloskunde, door Dr. M. H. SÄNGER, Hoogleraar te Groningen, bij J. B. WOLTERS, 1873.

In langen tijd was in Nederland geen oorspronkelijk hollandsch boek over Verloskunde verschenen. Geen wonder dat bovenstaand werk met blijdschap werd begroet en door velen ter hand genomen, in de vaste meening dat het een zuiver vaderlandsch voortbrengsel was.

Droom ik of is het waarheid dat hier geen zuiver hollandsch product vóór mij ligt? Een nadere kennismeming overtuigde mij van het laatste. Dr. SÄNGER heeft zeer wijzelijk collegae en studiosi voor eenzijdigheid willen bewaren en levert in zijn handboek een krachtig bewijs dat ook in Holland bij een hooggeleerde de invloed van Duitschland zich malgré lui kan doen gelden. Er is één vertegenwoordiger der duitse wetenschap met wien Dr. SÄNGER bijzonder veel schijnt op te hebben. Leggen wij zijn handboek vóór ons en daarnaast het welbekende *Lehrbuch der Geburtshülfe* van SCHROEDER, vroeger te Bonn in Pruissen, thans Hoogleraar te Erlangen, dan vinden wij beide ten innigste met elkander verwant.

Dr. SÄNGER zegt in zijn voorrede *„veel lezens is vermoeiing des vleesches.”* Dubbel waar voor ieder, die, getroffen door de overeenkomst van SÄNGER's werk met dat van SCHROEDER, beide boeken nog eens moest lezen. De resultaten dezer lectuur? Ik mag niet te veel bijzonderheden ophalen. Nooit bood een wetenschappelijk boek, tenzij het een geheele of gedeeltelijke vertaling of omwerking ware, zóóveel punten van roerende gelijkenis aan met een ander werk over geheel hetzelfde onderwerp.

Een enkel woord over de rangschikking der stof. Vergelijkt men beide inhoudsopgaven met elkander, en plaatst men de eerste zes romeinsche cijfers van SCHROEDER'S inhoudsopgave naast de gelijknamige zaken van SÄNGER, dan vindt men dezelfde opvolging. Nauwkeuriger beschouwing leert, dat ook de dispositie der onderdeelen bij SÄNGER gevormd is naar die van SCHROEDER, behoudens eenige in het oog vallende omzettingen. Een paar voorbeelden kunnen volstaan. De zaken door SCHROEDER in II en III onder *a* en *b* behandeld, worden telkens door SÄNGER in omgekeerde orde aangegeven. Is het toeval of toeleg, dat, waar SCHROEDER (Inhalt S. XII) eerst *„Den Tod des Kindes während der Schwangerschaft”* behandelt, en daarop dien der *moeder* doet volgen, SÄNGER eerst de *moeder* en daarna het *kind* laat sterven?

Meent iemand dat twee schrijvers, geheel onafhankelijk van elkander en zonder dat de één bij den ander is ter markt gegaan, zóóveel eenvormigheid in de indeeling der stof kunnen openbaren? Zoodra wij de boeken openslaan en de volzinnen vergelijken, blijkt, dat SCHROEDER één der gidsen is geweest, aan wien SÄNGER meer ontleende dan pag. 388 1) ons deed vermoeden; één der gidsen, ik zal niet zeggen aan wien hij veel wetenswaardigs heeft te danken, — SÄNGER wist immers alles wat hij bij SCHROEDER kon lezen, — ik zal evenmin zeggen, van wien hij heeft gestolen, want een obstetrisch Professor, die over zijn wetenschap voor zijn leerlingen schrijft, steelt niet, — maar van wien hij, omdat het bij het schrijven nu eenmaal bijna altijd op zijn tafel lag, ongemerkt zóóveel heeft overgenomen, dat hij ons in ongeveer dezelfde vormen SCHROEDER voorzet en SÄNGER doet verdwijnen.

1) Dr. SÄNGER geeft inderdaad tien plaatsen van SCHROEDER op, die hij zal hebben geraadpleegd. Tien maal tien plaatsen reiken op verre na niet toe.

Tot staving dezer bewering vestig ik de aandacht zoowel op punten van overeenkomst als op punten van verschil tusschen beide schrijvers en tevens op de transpositiën, die hier een belangrijke rol spelen.

Van ieder slechts een paar voorbeelden. Plaatsen wij pag. 9 bij SÄNGER naast § 10 van SCHROEDER.

Van de richting van het bekkenkanaal kan men zich het best een denkbeeld vormen, wanneer men zich tusschen den bekkeningang en den bekkenuitgang een menigte vlakken door het bekken gelegd denkt en dan de middelpunten dezer vlakken door een lijn vereenigt.

Die Richtung der Beckenhöhle wird am einfachsten durch eine Linie *cd* — er is een figuur bijgeteekend, — angegeben, durch welche man sich die Mittelpunkte sämtlicher durch die Beckenhöhle legbarer Ebenen verbunden denkt.

Wat nu volgt: „Die lijn is dan overal even ver van de wanden van het bekken verwijderd”, is niet in SCHROEDER te vinden en SÄNGER kan niet meenen dat dit juist gezegd is. De nieuwe alinea: „De richting, bocht of kromming van het bekkenkanaal, de bekkenbocht of bekkenkromming wordt dus voorgesteld door de bekkenas.” schijnt de teekening van SCHROEDER te moeten vervangen.

Van pag. 9—35 (Cf SCHROEDER § 10 — § 49) tellen wij, zonder eenige moeite, 48 volzinnen, die grootendeels naar die van SCHROEDER gevormd zijn. Sommige zijn vrij, andere naauwkeuriger vertaald, enkelen vinden wij bij SCHROEDER als twee zinnen terug; ook stuit men hier en daar op één volzin bij SCHROEDER, waarvan SÄNGER er twee maakte, zoo dikwijls de duitsche adem den Hollander wat lang was.

Op pag. 25 vinden wij het specifiek gewicht van het vruchtwater, gelijk bij SCHROEDER, op 1002—1028 geschat. Op de twee volgende bladzijden (Cf SCHROEDER § 33) vinden wij de maten en het gewicht van de vrucht in de verschillende maanden der zwangerschap aangegeven. Van de 3de tot en met de 10de maand zijn alle lengteopgaven van SÄNGER geheel gelijk aan die van SCHROEDER, uitgezonderd die van de 3de maand. Anders is het met de gewichten. Deze worden door SÄNGER alle afwijkend van die van SCHROEDER aangegeven behalve in de 10de maand 1) (n. l. op het einde dezer maand). Dr. SÄNGER beschrijft hier alleen hollandsche vruchten, niet die van *pruissinnen*? (Het woord dank ik hem). Volgens hem hebben die hollandsche vruchten geheel dezelfde lengte, en leven zij in geheel hetzelfde milieu als de pruissische, ook in hun eindgewicht (3275 grammen) zijn zij volkomen gelijk; alleen dingen zij gedurende het tijdperk hunner ontwikkeling met de pruissische vruchten in gewicht beurtelings om den voorrang. Een opmerkenswaardig verschil, niet waar?

Op pag. 26 vindt men bij de eerste maand begin- en slotzin aan § 36 van SCHROEDER ontleend. Vanwaar, daar de schrijver SCHROEDER nu toch vóór zich had, het verschil met dezen in opgave van de grootte der embryones? Waarom nu ook niet, evenals zijn mentor, de bepaalde maten van twee bepaalde eitjes opgegeven, in plaats van algemeenheden? Onwillekeurig dringt zich hier de gedachte op, dat de overeenkomst met SCHROEDER niet te sterk mocht spreken. Eilieve, waarom niet? Ubi plura nitent in carmine etc.

SÄNGER behandelt op pag. 36—38 dezelfde zaken die men bij SCHROEDER van § 55—58 vindt, om op pag. 38 in zijn volzin „De veranderingen enz” weder met § 50 van SCHROEDER voort te gaan. Nu vindt de schrijver echter goed het begin van

1) Als voorbeelden dezer afwijkingen mogen gelden die van de 6de—8ste maand, waar SÄNGER als gewicht van het kind opgeeft 635, 1200 1569 grammen, terwijl SCHROEDER 634, 1218 en 1570 schrijft.

§ 51: „Auch die Vulva” tot het zijne te maken, als hij aanheft: „Ook de vulva.” Twee volzinnen op dezelfde bladzijde beginnende met „De borsten” en „De gewrichten” voeren ons naar twee andere in omgekeerde orde bij SCHROEDER voorkomende volzinnen terug „Die Gelenkverbindungen” en „Die Brüste” (zie § 51 en § 52). Zoo zijn er meer. Veel andere gelijk- en gelijkvormigheden over slaande, vragen wij in gemoede of SÄNGER op pag. 39 zou geschreven hebben: „soms tijds wijken de m. recti van één, zoodat een soort van hernia in de linea alba ontstaat,” indien SCHROEDER aan het slot van § 51 niet had geschreven: „Mitunter weichen die m. Recti so bedeutend aus einander dass eine förmliche Hernie der Linea alba entsteht?”

Wij bladeren Dr. SÄNGER's werk door, zie blz. 74. In de laatste alinea lezen wij: „Afwijkingen van den regel zijn bij aangezichtsliggingen zeer zeldzaam” en in denzelfden context bij SCHROEDER in § 94: „Abweichungen der Mechanik der Geburt sind bei Gesichtslagen sehr selten.”

Op blz. 88 wordt het vermakelijk. SÄNGER schrijft: „Wordt het vóórliggend deel in de schaamspleet zichtbaar dan heeft de verloskundige te zorgen dat de bilnaad niet inscheure” en SCHROEDER in § 106: „Wird der Kopf in der Schamspalte sichtbar so ist die wichtigste Aufgabe Einrisse des Dammes zu vermeiden.” Werd hier niet goed vertaald?

Op blz. 107: „Spoedig na de geboorte volgt darmontlasting.” Dit met de zes volgende regels (Cf. SCHROEDER § 122) getuigt wederom van veel meer dan van vluchtige inzage.

Van pag. 112—283 heb ik al bladerende terloops 31 aantekeningen gemaakt waaruit duidelijk blijkt dat de schrijver ijverig in SCHROEDER heeft gestudeerd.

Te groot was mij de moeite en de arbeid te ondankbaar, om alle gelijke en gelijksoortige volzinnen, die legio zijn, te tellen. Afwisselend heeft SÄNGER vrij gevolgd, nu en dan eenige volzinnen in hun geheel overgenomen en soms letterlijk vertaald.

Ten besluite uit het midden en het einde van SÄNGER's werk. Wij kiezen blz. 274. SÄNGER zegt daar: „*De omstulping van de baarmoeder kan natuurlijk eerst na de uitdrijving van het kind plaats hebben.*” Deze volzin is in § 443 van SCHROEDER niet te vinden. Hoe dwaalde SÄNGER zoo ongelukkig van zijnen gids af, door ons hier een axioma te willen leeren! Verder toch op dezelfde en ook op de volgende bladzijde vinden wij de duidelijke bewijzen dat hij hem gelukkig wedervond (Cf. SCHROEDER § 444 en § 445.)

Op pag. 277 lezen wij: „Als gelegenheidgevende oorzaak,” alleen omdat SCHROEDER in § 414 schreef: „Die veranlassende Ursache.” Zou Dr. PIERSON hier niet wederom rechtmatige reden van klagen hebben over professoraal hollandsch? Wij schrikken van den laatsten volzin op dezelfde bladzijde: „De weeën houden daarbij eensklaps op etc,” als wij dien met SCHROEDER in § 415 vergelijken: „Dabei hören die Wehen plötzlich auf etc :” Die gelijkenis is al te treffend.

Wil men eindelijk een paar bladzijden, waarop Schroederiana in massa voorkomen, men vergelijkte blz. 278 met SCHROEDER § 416—417 en blz. 280 met § 419—421. Telkens stuit men op de bewijzen van innige zielsverwantschap groningsch licht, gevoed door duitsche zonnestralen.

Hoelang moet men wel op duitschen kost teeren, om daarmede doorvoed, zóó één van ziel en één van zin te worden met een duitscher, als dit bij Dr. SÄNGER het geval is met Dr. SCHROEDER? Deze vraag is, dunkt mij, niet ongeoorloofd. Het schijnt dat zelfs een conscientieuse voeding met alles wat de eigen alma mater biedt, op verre na geen voldoende waarborgen oplevert tegen welkome duitschen invloed.

Het lezen van een eventueele vertaling van SÄNGER's werk in het duitsch moet

wel een eenigzins koddigen indruk op SCHROEDER maken. Op hoevele bladzijden toch, in hoevele volzinnen zou hij zich maar al te duidelijk herkennen!

Billijkheidshalve moet ik de aandacht nog op een hoofdverschil (!) vestigen tusschen den Duitschen en 'onzen ietwat geermaniseerden Hoogleeraar. De eerste deelt ons mede: „Schliesslich halte ich es für meine Pflicht ausdrücklich anzuerkennen, dass manche Modificationen der bisherigen Anschauungen nicht im vollen Sinne mein geistiges Eigenthum sind, sondern vom Herrn Geh-Rath VEIT in Bonn ihren Ursprung herleiten.” Zou het opzet zijn dat wij een gelijksoortigen volzin in SÄNGER's voorrede missen?

Men twijfele intusschen niet aan de oprechtheid van Dr. SÄNGER. Hij vangt zijn voorrede aan met de woorden: „Niemand zoek in dit handboek iets nieuws,” terwijl zijn laatste woord is: „Vous le verrez si lisez cet ouvrage.”

den Haag, 18 Maart 1873.

Dr. A. W. C. BERNS.

De Redactie heeft, onder herinnering aan de op pag. 103 der 2de Afd. van dit *Tijdschrift* door Prof. SÄNGER op haar verzoek gegeven beoordeeling van het boekje van Dr. BERNS, thans de ongevraagd door dezen haar toegezonden kritiek van het *Handboek* van Prof. SÄNGER, gemeend niet te mogen plaatsen zonder hem te gelijker tijd de gelegenheid te geven daarop te antwoorden.

DE REDACTIE.

Van de mij door de Redactie welwillend aangeboden gelegenheid tot repliek, wensch ik liever geen gebruik te maken. Mocht soms een tweede uitgaaf van mijn *Handboek* noodig worden, dan zal dit geschrijf wellicht ook van invloed zijn op den dood van moeder en kind tijdens de zwangerschap, misschien laat ik ze dan

Te saam, in d' eigen nacht,
En met elkander sterven!

Prof. Dr. SÄNGER.

BERIGTEN.

BUITENLAND.

MUNCHEN. — Zoowel in de politieke als in de wetenschappelijke dagbladen wordt eene eenparige en eervolle hulde aan de nagedachtenis van VON LIEBIG, wiens overlijden wij mededeelden, gebragt. Zijn loopbaan was, in grove trekken geschetst, de volgende. Freiherr Baron JUSTUS VON LIEBIG werd den 12den Mei 1803 te Darmstadt geboren. Na zijne opleiding aan het gymnasium aldaar genoten te hebben ontwikkelde zich spoedig in hem zijne voorliefde voor de Natuurstudie en vooral die voor de Scheikunde. Gedurende het jaar 1818 was hij als Apothekers-leerling in eene apotheek te Heppenheim werkzaam. Van 1819—1822 zette hij zijne chemische studiën te Bonn en te Erlangen voort, om deze, door een op eervolle wijze toegekend stipendium ondersteund, gelijktijdig met MITSCHERLICH van 1822—1824 te Parijs te voltooien. Zijne destijds bij de Académie ingediende Verhandeling over het knalzuur en de knalzure metaalverbindingen bragt hem met GAY LUSSAC in aanraking en het was door VON HUMBOLDT's invloed dat hem reeds in 1824 en 1826 achtereenvolgens de benoeming tot buitengewoon en gewoon Hoogleeraar in de Scheikunde te Giessen ten deel viel. Het was daar ter plaatse dat hij zich door zijne veelomvattende werkzaamheid zijne algemeene bekendheid verwierf. Op milde wijze door de Regering